

is, hogy a színház első gárdája ebben az időben erősen megfogyatkozott s így az első évtized nagy fellendülése után a második évtized nagy visszaeséssel folytatódott.

Az első gárda tagjai aranybetűkkel írták be nevüket a magyar színészet történetébe. Talán sehol sem volt egyszerre együtt annyi nagy színész, mint a múlt század 30-as, 40-es évtizedei folyamán a Nemzeti Színházban. Jóformán az egész gárda csupa nagy színészekből állott s csak éppen a legapróbb szerepekre nem jutott mindig megfelelő ábrázoló. Ennek következtében az összjáték sem volt mindig egyenletes; de az akkori közönség nem is várt egyöntetű összjátékot; nem kívánta, hogy a kis szerepek is jól legyenek betöltve. E kor igényeit bőven elégítette a nagy színészek játéka: Megyeri, Szentpétery, Lendvay, Egressy, Bartha, Fánicsy Lajos, László József, Lendvayné, Hubenayné, Kovácsné, Laborfalvi Róza stb. stb. egyéni művészete.

A forradalom utáni korszak elején az osztrákok újra behozták az előzetes cenzurát, melyet az 1848-as törvények eltöröltek. A titkos jelszó az volt, hogy a Nemzeti Színházat magyar jellegétől minél jobban meg kell fosztani. Jó ideig a Hentzi bombái következtében színháztalanná lett német színészeket is itt működtették a magyarokkal felváltva. Ezen kívül felléptettek más idegen nyelvű társulatokat is. A francia Rachel, az olasz Ristori s az angol-szerecsen Ira Aldridge stb. stb. vendégszerepelt azon a színpadon, melyet az alapítók kizárólag a magyar nyelv oltárának emeltek. Ott volt azután az opera, mely a maga nemzetközi nyelvvel szintén alkalmas volt arra, hogy a Nemzeti Színházat eredeti jellegéből kiforgassa. Az opera dédelgetett gyermek volt, de a hazafias drámát kitiltották a saját házából. Az elnyomatás korszaka tehát legfontosabb s legdrágább kincsétől: eredeti műsorától fosztotta meg a Nemzeti Színházat. Ám az osztrák elnyomásnak is meglelt később a maga termékeny visszahatása. Amikor ugyanis Ausztria külpolitikai pozíciója gyengült s ennek következtében kénytelen volt velünk szemben engedékenyebb lenni, az addig szembe engedékenyebb lenni, az addig elnyomott hazafias érzés annál nagyobb

mértékben lobbant fel és megtermékenyítette a drámairodalmat is. Az ötvenes évtized legvégén s főleg a hatvanas évek elején annyi eredeti új nemzeti dráma került színre, hogy ezt a korszakot bátran nevezhetjük hazafias drámánk hőskorának. Igaz, hogy ezek a drámák többnyire szónoki drámák voltak s így a színház második színészgenerációja többnyire szónokias színész lett, de hát ez már a dolog természetével jár együtt. Ott, ahol a nemzet a politikai szószéktől el van zárva, a színpad válik szószékké. Ezért van, hogy e korban a tragédia-játszás hanyatlott s színészeink inkább csak a vígjáték s a középajájú dráma terén fejlődtek. (Szerdahelyi Kálmán, Szigeti József, Réthy Mihály, Feleky Miklós, Prielle Cornélia, Szathmáryné, Hegedűsné stb. mind vígjátéki színészek voltak, sőt az volt egy-egy tragédiabeli szereplése dacára Tóth József is; míg a tragédia-játszást csak az első gárdából való Egressy Gábor, id. Lendvay Márton és Jókainé Laborfalvi Róza tudták a régi színvonalon tartani.)

Az osztrák elnyomatás korában anyagiilag is nagyon meggyengült a Nemzeti Színház helyzete; ám a hazafias érzés ezen a téren is megtalálta az alkalmas gyógyszerét. Az önkényuralom egyik legsötétebb évében (1851.) nagyrészt a hazafias közönség adományaiból megalakult a Nemzeti Színház nyugdíjintézete. Ezzel csaknem egyidőben összegyűlt egy újabb színházi alaptőke — 300,000 pengő forint — melyet gróf Károlyi György kezdeményezésére a magyar mágnás-társadalom adott össze, hogy annak kamataiból az addiginál nagyobb szubvenció jusson a megszorult Nemzeti Színháznak. Sőt a korszak vége felé — 1864-ben Ferenc József császár is »udvari páholy megváltása« címen évi 50,000 forinttal járult a Nemzeti Színház és évi 10,000 forinttal az akkor létesített »Országos színészeti tanoda« (ma »Országos m. kir. Színművészeti Akadémia«) fenntartásához.

E kor igazgatói közül különösen gróf Ráday Gedeon (1854—59.) és Radnótfáy Nagy Sámuel (1860—70) magasodik ki, de mellettük Simontsits János gazdasági igazgatónak is nagy az érdeme abban, hogy a Nemzeti Színház, melynek fej-